

Nye medier i litteraturen

tilrettelægger: Anne Kjær - vært: Klaus Rothstein

DR1 2011, DR Kultur 2011, 30 min.

Bøger fylder og samler støv, så det er i sig selv en pladsbesparende revolution, at vi nu kan opbevare hele det hjemlige bibliotek på en computer, der er mindre end et Tintin-hæfte. Men nu får vi også litteratur, der er skabt direkte til den slags maskiner. Som den første forfatter i Danmark har Merete Pryds Helle skrevet en roman, der er udformet til iPad. Litteraturforsker Stefan Kjerkegaard fra Aarhus Universitet mener, at litteratur på nye medier er kommet for at blive, og at fænomenet ikke vil true den gode gamle papirbog. I programmet belyses og diskuteres litteraturen i andre medier end bogen. Hvad betyder det for det litterære indhold at mediet skifter fra bog til en anden udtryksform

Programmet er tredelt:

Første del som er et interview med forfatteren Merete Pryds Helle, anden del som er et kort historisk rids over den skrevne teksts historiske udvikling i forhold til medier og en tredje del, der perspektiverer bogens fremtid i samtale med en litteraturforsker.

1. del (kan yderligere deles op):

Indledning 52 sek.

Overgang til indhold

Interview med forfatter: 17.45 min.

2. del:

3. del

historisk rids med overgang til 3. del. 19.53 min. 20.07 Interview og kort afrunding 28.06

Tiden er angivet som det antal minutter man er inde i udsendelsen.

Alle billeder i denne vejledning er fra tv-udsendelsen.

Programmet kan danne grundlag for en diskussion af, hvordan forholdet er mellem afsender – medie og modtager i undervisningen og fritidslæsningen, samt en analyse af programmets opbygning i forhold til det budskab der formidles/belyses.

Fælles Mål Dansk

Formålet med undervisningen i faget dansk er at fremme elevernes oplevelse og forståelse af sprog, litteratur og andre udtryksformer som kilder til udvikling af personlig og kulturel identitet. Faget skal fremme elevernes indlevelsessevne og deres æstetiske, etiske og historiske forståelse.

Trinmål efter 9. klasse:

Det talte sprog

- anvende et nuanceret og sikkert ord- og begrebsforråd
- udtrykke sig i en sammenhængende og disponeret form
- forstå og beherske sprogets samspil med andre udtryks -midler

Det skrevne sprog – læse

- forholde sig analytisk og reflekteret til tekster og andre udtryk fra forskelligartede medier
- forstå og bruge forskellige kilder målrettet og kritisk

Det skrevne sprog – skrive

- præsentere en tekst i samspil med andre grafiske udtryksmidler

Sprog litteratur og kommunikation

- udvikle og udvide ordforråd og begrebsverden
- gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation
- gøre rede for og anvende forskellige genrer, fremstillingsforme, fortælleteknikker og virkemidler

Vejledningen:

It og medier i danskundervisningen

Anvendelsen af it og medier er også i danskundervisningen et vigtigt fokusområde. Der skal tænkes både på brug af, læring om og læring med it og andre elektroniske medier.

Centralt i overvejelserne for anvendelse af it og medier i undervisningen står fire temaer:

- Informationssøgning og informationsindsamling
- Produktion og formidling
- Analyse
- Kommunikation, videndeling og samarbejde

Faghæfte 48. It- og mediekompetence i folkeskolen.

"Den nye digitale dannelse omfatter, ud over basale færdigheder i betjening af it, også kompetencer. Det gælder kompetencer i kritisk informationssøgning, databehandling og it-brugerens evne til at fortolke de digitale mediers mangfoldige repræsentationer." s.5.

Med udgangspunkt i elevernes rolle som brugere af it, og set i lyset af udviklingen af web 2.0, inddrages følgende fire temaer i den faglige og tværfaglige undervisning.

1. Informationssøgning og -indsamling
2. Produktion og formidling
3. Analyse
4. Kommunikation, vidensdeling og samarbejde.

Der vi i dette forløb være fokus på analyse, produktion og formidling.

Lærerens overvejelser:

Motivation

Elevernes udbytte og engagement vil være afhængigt af, at der arbejdes med forforståelse for og relevansen af at se programmet, da det ikke er et program direkte til målgruppen unge.

Eleverne vil måske finde programmet kedeligt – det virker meget sagligt og ”boghjørnet – agtigt”, hvilket kalder på en analyse af programmets opbygning og virkemidler i forhold til målgruppe og formidling af budskab.

Eleverne kan arbejde i grupper med dele af programmet, da det fint kan analyseres særskilt i de tre afsnit. Det vil være oplagt at lade eleverne ved en kort egenproduktion selv give bud på, hvordan denne meget formelle udsendelse kan målrettes elevernes egen målgruppe. Se eksempler på nettet.

Programtype

Programmet er et kulturelt TV dokumentarprogram om litteratur. Programmets tematik er bogens fremtid som traditionel bog og e-bog set fra en forfatters og en forskers synsvinkel. Et forholdsvis smalt program, der ikke umiddelbart bibringer eksakt viden, men i højere grad lægger op til refleksion over forholdet mellem form og indhold i forbindelse med bogmediet.

Denne type program lægger op til, at seeren er inkluderende og reflekterende. Hvad tænker seeren om at læse bøger i andre medier end bogen, og hvad vil der ske i fremtiden med den traditionelle bog? Hvilke læsemuligheder gør læseren mere interesseret i og bedre til at læse?

Tematik.

Udsendelsens tema er vigtigt. Det vil til enhver tid være uhyre vigtigt at skabe dialog med enhver elevgruppe om læsemotivation. Det er desuden relevant, at læreren udfordrer eleverne og inddrager stof til analyse og refleksion, som eleverne ikke umiddelbart selv ville vælge.

Denne udsendelse lægger op til vigtige spørgsmål i forbindelse med læselyst.

Hvad gør det spændende at læse og ikke mindst hvordan? Kan de nye medier være med til at øge læsemotivation og forståelse? Er det motiverende at læseren kan interagere i læseprocessen?

Hvordan oplever eleverne at læse i forskellige medier? Hvilke erfaringer har de?

Hvilke muligheder er der overhovedet?

Hvad er de voksne optaget af, og hvad tænker 14. - 15. årige skoleelever om at læse litteratur i nye mediesammenhænge?

Er det måske lidt for opreklameret? Egner digitale devices sig overhovedet til boglæsning?

(A **digital device** is an electronic device that can receive, store, process or send digital information.)

Målet med at se og arbejde med udsendelsen kunne være:

- at sætte fokus på hvad der sker på medieområdet i forhold til læseoplevelse og læsemotivation
- at sætte fokus på medieformens betydning for læseoplevelsen
- at gøre opmærksom på sammenhængen mellem litteratur og medie.
- at høre en forfatter, der tænker i medier og litteratur.
- at se en udsendelse, der prøver at formidle noget om forholdet mellem litteratur og medier.
- at analysere udsendelsens opbygning men henblik på formidling af indhold, budskab og virkemidler.

Ideer til undervisningen

Optakt til emne

Før udsendelsen ses:

Hvilke udsendelser kan I bedst lide at se i fjernsynet. Lav evt. en top 10 liste og hæng op.

Hvilken programtype er det. Fiktion eller fakta?

Hvilke kriterier har I for et godt program? Lav en liste med 6 udsagn.

Vurder hvilken karakter de 6 udsagn har. Går de overvejende på indhold og interesse? Er det ”feel good”/underholdningsprogrammer? Lærer man noget? m.fl.

Hvilke kriterier er der hos eleverne i forhold til hvilke programmer de vælger? Kategoriser og skriv også her en liste med de mest repræsentative udsagn.

Dokumentargenren.

Gå nu i dybden med dokumentargenren.

- Brainstorm: Hvad karakteriserer et dokumentarprogram/en dokumentarfilm?

Vedlagte bilag 1. og 2, som overvejende er til lærerens orientering kan bruges i udvalgte afsnit til eleverne. Læreren laver et sammendrag af elevernes udsagn om dokumentar og sammenstiller med den faglige definition. Læreren må vurdere hvor meget, der skal gås i dybden med genrebeskrivelsen.

- Undersøgelse to og to eller i grupper:

Brug undersøgelsen I lige har lavet.

Vælg de tre mest set dokumentarprogrammer ud og karakteriserer dem indholdsmæssigt, og måden de er bygget op på. Vurder i forhold til bilag 2, hvilke programtyper de er. Hvilken type tv-dokumentar er mest populær i klassen?

Overgang til "Nye medier i litteraturen".

Har nogen set dokumentarprogrammer med litteratur eller billedkunst?

Hvad tænker eleverne om "den slags" programmer?

Har den slags programmer overhovedet relevans for unge mennesker i 8. -10. kl.?

Den aktuelle udsendelses overskrift kommer først nu "Nye medier i litteraturen."

Hvordan lyder det? Hvad mon det betyder? Hvad mon sådan en udsendelse kan handle om?

Lad eleverne skrive 4. – 8. linjer om hvad de tænker ud fra disse stikord.

Diskuter evt. begrebet "nye medier". En norsk forfatter har i Wikipedia skrevet følgende:

"Nye medier er en beskrivelse av former for elektronisk kommunikasjon gjort tilgjengelig av datateknologi. Nye medier står i et motsetningsforhold til «gamle medier», som hovedsakelig er papirbaserte medier som aviser, magasiner og enveiskommuniserende radio og TV. Det som skiller de nye mediene fra de tradisjonelle er de nye medienes muligheter for å tilføre interaktivitet, som gjør det mulig for publikum å delta i en dialog. Nye medier bruker Internett som kommunikasjonskanal mellom avsender og publikum.

Grensene mellom nye medier og «gamle medier» er uklare fordi de nye mediene er digitaliserte variasjoner av tradisjonelle medier."

http://no.wikipedia.org/wiki/Nye_medier

Eksempler på spørsmål, der kan lede videre ind på indholdet:

Hvordan læser vi skønlitterære bøger i skolen i dag? Hvilke medier og devices bruger vi?

Har nogle læst bøger på andre måde end en papirbog?

Har I tænkt på, om bogen kan gøres mere interessant ved at bruge mulighederne i de forskellige devices?

Klassen læser litteratur i nye medier

Lad klassen undersøge hvilke muligheder der er, hvis de vil læse bøger i forskellige digitale devices. Hvad kræver det at kunne læse en elektronisk bog? Hvordan får man overhovedet en e-bog ind på sin device?

Inddel eleverne i grupper. De arbejder med forskellige opgaver:

- læs en sms-novelle. Der findes flere forskellige. Flere grupper kan læse forskellige noveller. Se [http://www.alinea.dk/da-DK/Forfattere.aspx?q=Merete Pryds Helle](http://www.alinea.dk/da-DK/Forfattere.aspx?q=MeretePrydsHelle). Når novellen er læst, snakkes om hvordan det var at læse en sms novelle. Hvilken betydning har den form for læsningen, forståelsen og interessen? Eleverne skriver logbog, hvor læseoplevelsen er

i centrum. Der skal ikke arbejdes med analyse, da det drejer sig om selve læseoplevelsen i forhold til at bruge en device.

- Ipads. Eleverne har selv - eller læreren kan låne et sæt ipads på CFU, og lad eleverne læse en e-bog. (Købt af skolen eller lånt på biblioteket)
Snak efterfølgende om den digitale læseoplevelse. Hvilke ligheder og forskelle er der i forhold til at læse en traditionel bog?
Hvilke muligheder giver e-bogen, som er en gevinst, og hvilke fortrin har bogen?
Hvilken betydning har det for indholdet, at man nu kan læse på digitale devices?
- Find klip på YouTube om at læse bøger i andre devices. Eks. Alice for the iPad, Lectio e-bog, E-bogen om fem år. MOV, E-bøger, m. fl. Lav evt. selv et lille klip.
Eleverne anmelder de klip de har fundet.
- Undersøg applikationen **Taynikma DK** (gratis)
<http://itunes.apple.com/dk/app/taynikma-dk/id440479274?mt=8>
Læs bogen og skriv læselog mens I læser. Skriv ca. 200 ord om din læseoplevelse. Handlingen i bogen. Aktiviteterne undervejs.
Hvordan virker de indlagte aktiviteter på din lyst til at læse videre.
.....
Lav en anmeldelse af applikationen. Anmeldelsen skal målrettes og præsenteres for en 4. eller 5. klasse.
- Find gode gratis "læseapp" på iPad'en og præsenter dem for egen klasse.
Indhold, opbygning, målgruppe. Får man lyst til at læse mere på den måde?

Taynikma DK By ArtPeople app a/s
Open iTunes to buy and download apps.

Description

Taynikma app'en er ny måde univers med læsning og fan udkommer i ti lande, og der Taynikma bøger som app'er detaljerede tegninger.

Funktioner:

- Gratis bog med gameplay
- 7 bøger som kan downloade
- 2 bøger som kan vindes
- Gameplay med 500 skjulte

[View In iTunes](#)

Se hele programmet "Nye medier i litteraturen" sammen i klassen.

Der skal arbejdes med hvad programmet handler om og hvordan?

Hvordan er udsendelsen bygget op?

Hvordan introduceres udsendelsens tema? Hvad er det Klaus Rothstein vil med udsendelsen – og lykkes det for ham? Kig nærmere på:

Indledningen? Samtaleteknikken? Klippingen? Handlingen? Slutningen.

Lav en analyse hvor udsendelsens opbygning beskrives i forhold til indhold og filmiske virkemidler.

Brug gerne billedeksempler til at dokumentere analysen.

Personer og udsagn i udsendelsen.

Fælles snak på klassen om programmets indhold og opbygning.

Noter på tavlen, hvad eleverne har lagt mærke til, og tag udgangspunkt i deres udsagn, når der arbejdes videre med udsendelsen.

Eleverne vælger nu hvilken del af udsendelsen de vil analysere.

- Spørgsmål der kan arbejdes med to og to eller i grupper.
Hvilke personer deltager i udsendelsen?
Hvilke roller og budskaber har de forskellige personer.
Eleverne får (eller vælger selv) skærmdump af de personer der er med i deres afsnit. De skal nu sætte udsagn på, som er vigtige i forhold til de enkelte personers budskab. Hvad synes I er det

vigtigste? Kravene kan differentieres. Eks. mindst to udsagn fra hver person eller hvad underviseren vurderer i forhold til målgruppe. Eks.

De fylder, de vejer og så samler de støv.

De nye medier, telefonen eller en iPad har nogle nye muligheder, som bogen ikke har.

Kommer der nye læsere til, når man kan læse på den måde?

Al god litteratur tager så at sige altid hensyn til det medie, det bliver udgivet i.

Alle udsagnene sættes op i klassen. De kan evt. kategoriseres i påstande/svar, spørgsmål og "fornemmelser". Læg mærke til hvordan klipningen og beskæringen er i de valgte eksempler.

Hvilken rolle har Klaus Rothstein i udsendelsen? Merete Pryds Helle og forskeren? Beskriv deres roller hver især og giv eksempler fra udsendelsen, der underbygger analysen. Vurder både den måde personerne taler sammen på og de filmiske virkemidler. (giv gerne billedeksempler i form af skærmdump).

I det historiske afsnit arbejdes med fremstillingsform, virkemidler, indhold og speak.

Eks. Overgangen fra det historiske afsnit om skriftens udvikling til interviewet med forskeren. Hvilke filmiske virkemidler er brugt her? Eleverne finder selv andre eksempler.

Genren tv-dokumentarisme (definition se bilag 1 og 2)

Se evt. hele udsendelsen igen, med stop undervejs. Læreren stiller opklarende spørgsmål.

Hvilken interviewteknik er overvejende brugt i denne udsendelse? Giv eksempler.

Hvilken form for dokumentar drejer det sig om i denne udsendelse?

Forsøger programmet at være objektivt, moraliserende, berettende,?

Hvem er målgruppen for dette program?

Synes I, tv-mediet udnytter de muligheder, der er for at få budskabet frem?

Egen produktion.

Eleverne laver en kort udsendelse, der skal handle om deres bud på e-bogens fremtid. Udsendelsen skal være kort. (2. – 3 min.) Det er vigtigt at sætte tidsbegrænsning på da filmproduktion er tidskrævende. Målet med denne opgave er at få produktionskendskab, lære nogle enkle filmiske virkemidler, for bedre at kunne vurdere forholdet mellem form og indhold.

Der skal sættes nogle klare kriterier op for produktionen. Varighed – form (måske skal den være tredelt som den de lige har analyseret). Det vil give mest sammenhæng at lave en form forholdsvis tæt på den sete dokumentar og så eksperimentere med at gøre indholdet mere spændende i forhold til målgruppen, som skal være unge på elevernes egen alder.

Supplerende Materialer

Tjek om de findes på det lokale CFU.

Til eleverne.

Sirene af Lene Kaaberbøl

»Min far er død. Jeg ser det næsten med det samme. Han sidder stadig i den sorte læderstol, men hans hoved er sunket bagover og lidt til siden, hans mund er åben og vender opad mod loftet«.

Ilena er ikke nogen almindelig pige. To ting kæmper i hende - den sygdom der truer med at tage livet af hende, og den musik, der er så stærk, at hun tror på, at den kan dræbe andre.

Plug and Read. Det er princippet i *Sirene*: Man sætter hovedtelefoner direkte ind i bogens omslag og får en multiroman der består af både ord, billeder og musik.

Sirene er en multiroman der krydser genrer og kunstarter og skaber noget du hverken har hørt, læst eller set før.

Lån iPads på CFU.

Lån, læs og analyser en fælles e-bog i klassen. Læg vægt på læseoplevelsen og forholdet mellem form og indhold.

Eleverne låner individuelt e-bøger på biblioteket og anmelder.

Litteratur til læreren:

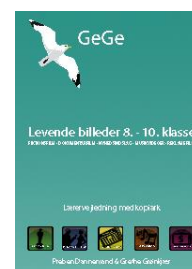
Læring med levende billeder, Hans-Christian Christiansen, Gitte Rose m.fl (red.)
Kap. 5. Levende billeder i undervisningen

Medier i dansk - selvscenesættelse, samfundsengagement,
Dorte Schmidt & Jens Haaning, Systime

Levende billeder 8-10 klasse

Fiktionsfilm – Dokumentarfilm – Nyhedsindslag – Musikvideoer – Reklamefilm
Preben Dannemand & Grethe Grønkjær, GeGe.

Bilag 1

Dokumentarformer indenfor filmmediet.

Dokumentargenren udvikler sig i takt med de forskellige medietyper, den produceres i. Men som udgangspunkt er dokumentaren fiktionsfilmens modsætning, idet den handler om livet i virkeligheden fra en faktuel vinkel. En dokumentar rummer virkelige personer, virkelige miljøer og virkelige hændelser. Umiddelbart vil man derfor tro, at det er sandheden, man ser i et dokumentarprogram. Men det er kun en del af sandheden. En tilrettelagt del. Hver gang kameraet placeres, vælges en bestemt billedbeskæring. Den virkelighed som dokumentaren præsenterer for seeren, er således et udsnit, og det er formet og bearbejdet på en bestemt måde. Dokumentaren henter sit stof fra virkeligheden, men præsenterer det ud fra en personlig holdning eller synsvinkel. Dokumentargenren er således en æstetisk udtryksform, en kunstart og ikke blot et medie, der skal registrere sandheden.

Traditionelt har dokumentaren adskilt sig fra fiktionen ved at være mere rå og "lige på". Mere brug af håndholdt kamera, tydelig tilblivelsesproces, hvor de medvirkende ofte præsenteres i programmet. Men dokumentaren bruger også virkemidler fra fiktionsfilm og omvendt.

Trods de mange forskellige måder at fortælle på i filmmediet er der en forventning om at dokumentaristen forholder sig sobert til virkeligheden. Hans/hendes udsagn om virkeligheden kan altid udsættes for et krydstjek om de viste fakta.

Der skelnes i medievidenskaben mellem **dokumentarfilm**, som er tiltænkt biografer og filmfestivals, og **tv-dokumentar** som er tænkt ind i en tv-programflade.

Ofte er dokumentarfilm længere end tv-dokumentarer, der skal tilpasses tv- sendefladen. Dokumentarfilmen har typisk en længere produktionstid, er mere dybdegående og personligt præget af sin instruktør. Af samme grund kaldes skaberen af en dokumentarfilm typisk instruktør, mens tv-dokumentarens skaber må "nøjes" med betegnelsen tilrettelægger. Disse betegnelser må også stå til diskussion. Der er i de senere år en del eksempler på tv-dokumentarserier, som bærer præg af samme tilrettelæggelsesform som dokumentarfilmen. Eksempelvis 100 dage uden stoffer af Jacob Adrian Mikkelsen og Anne Mette Lorentzen, og Sømanden og juristen af Anders Agger.

Der er forskellige teorier, der beskriver dokumentarens fortælleformer, som er vigtige elementer i en analyse af hvilke fortælle tekniske virkemidler dokumentaristen (instruktør/tilrettelægger) anvender i opbygningen af udsendelse.

Det Danske Filminstitut har udarbejdet materiale om dokumentarfilm, som i høj grad er brugbart og kan inspirere til analyse af tv-dokumentar. Blot er det vigtigt at være opmærksom på de ovennævnte forskellige produktionsformer og sendeflader.

Det dansk filminstituts publikation "Fokus på dokumentarfilm".

<http://www.dfi.dk/fokuspaadokumentar.aspx>

HVAD ER EN DOKUMENTARFILM?

Dokumentarfilm er film, som handler om livet og virkeligheden, og som beskæftiger sig med centrale kulturelle, politiske, sociale eller kunstneriske spørgsmål. Filmene kan være politiske, poetiske, propagandistiske, observerende eller personlige. Det er film, som umiddelbart kan se meget forskellige ud. Men fælles for dem er, at de har et tæt forhold til virkeligheden. Her ligger dokumentarfilmens stærkeste fascinationskraft, energi og styrke og også dens dilemma.

Theodor Christensen, som regnes for den danske dokumentarfilms far, har defineret dokumentarfilmen på følgende måde:

”Dokumentarfilm er ikke virkelighed. Det er ikke billeder af en handling, men handling i billeder.”

Theodor Christensen mente ikke, at dokumentarfilmen skulle nøjes med at beskrive eller gengive noget, der var sket. Filmen skulle i kraft af sine billeder fortælle historier på en ny måde.

Hvis man slår disse to beskrivelser sammen, kan dokumentarfilmen karakteriseres som film, der henter deres stof fra virkeligheden, men som præsenterer det ud fra en personlig holdning eller synsvinkel. Dokumentarfilm er en kunst og ikke blot et medie, der skal registrere sandheden om virkeligheden.

Ovenstående beskrivelser af dokumentarfilm rummer tre elementer, som er essensen af en dokumentarfilm:

DOKUMENTARISTENS KREATIVE TILGANG TIL VIRKELIGHEDEN

Dokumentaristens interesse for og syn på verden påvirker, hvad han eller hun lægger mærke til og vælger at tage med som en del af sin film. Derfor vil en dokumentarfilm altid være en bearbejdning af virkeligheden.

BEARBEJDNINGEN AF VIRKELIGHEDSMATERIALET

Dokumentaristen bearbejder de oplysninger og informationer, han eller hun har om virkeligheden, i forberedelses- og produktionsprocessen. Gennem den dokumentariske metode og fortælleform styres tilskuerens opmærksomhed og oplevelse af, hvad filmen vil fortælle

Virkeligheden

I en dokumentarfilm beskæftiger man sig med virkelige historier og virkelige mennesker.

Dokumentarfilmen har ligesom spillefilmen sin egen historie, æstetik, mesterinstruktører og milepæle. Man har op igennem dokumentarfilmens historie set forskellige toneangivende tendenser, ikke blot i forhold til hvordan filmene har set ud, men også i form af hvilke historier man har ønsket at fortælle. Derfor er dokumentarfilmen en spændende og fascinerende filmform at beskæftige sig med.

DOKUMENTARISKE FORTÆLLEFORMER

Når man som instruktør skal fortælle en virkelig historie, står man over for en masse valg. Hvad vil man fortælle, hvordan skal historien vinkles, og hvem skal filmes? Vil man bruge en fortæller (voiceover), interview og iscenesættelser?

Hvad instruktøren vælger, afhænger af den historie, hun eller han ønsker at fortælle. Måden, historien fortælles på, har stor betydning for, hvordan man som tilskuer oplever filmens bearbejdelse af virkeligheden.

Ligesom man i spillefilm skelner mellem forskellige genrer, kan man skelne dokumentarfilm fra hinanden, ud fra hvordan de fortæller deres historier. I dette materiale er filmene delt i fire grupper: den klassiske, den observerende, den poetiske og den personlige fortælleform. Det er vigtigt at lægge mærke til, at fortælleformen styrer tilskuerens opmærksomhed og oplevelse af historien. Ofte blandes elementer fra flere fortælleformer i én og samme film. Instruktøren vælger mellem de redskaber, som bedst formidler

historien. Ved at blive bevidst om, hvilken effekt det f.eks. giver at bruge en voiceover i stedet for et observerende kamera, kan man bedre analysere og forstå, hvordan forskellige fortælleelementer virker.

Mange ældre dokumentarfilm benytter en **klassisk fortælleform**, men den bruges også i dag både i dokumentarfilm, i nyheder og i andre journalistiske dokumentarprogrammer.

Den **observerende dokumentarfilm** blev i lang tid betragtet som mere objektiv end den klassiske, fordi instruktøren ikke griber så meget ind i det, der sker foran kameraet. Men der er mange eksempler på, at instruktøren har talt med de medvirkende inden optagelserne og fået dem til f.eks. at fremhæve bestemte rutiner eller måder at tackle situationer på. Instruktøren har også mulighed for at skabe sammenhænge og små historieforløb på klippebordet. Derfor vil en observerende dokumentarfilm heller ikke gengive den rene, uspolerede virkelighed, men en bearbejdning af den.

Typisk for de dokumentariske **poeter** er, at de bruger filmen til at videregive deres individuelle betragtninger over livet, og de udforsker samtidig de muligheder, der ligger i at fortælle historier gennem levende billeder.

Videodagbøger, hvor **instruktøren fortæller om sig** selv eller andre menneskers liv og hverdag, er en variation. Film, der belyser et større perspektiv ved at tage udgangspunkt i en menneskeskæbne eller en personlig historie, er et andet eksempel.

Se bilag 2.

Bilag 2

Dokumentarfilmens fortælleformer

Fortælleformen er afhængig af, hvilken historie der fortælles. Fortælleformen kan være mere eller mindre tydelig og dokumentaren kan indeholde crossovertræk fra andre genrer. Disse fortælleformer anvendes også i tv-dokumentar.

Klassisk – at informere og oplyse

- Ofte er det klart helt fra filmens start, hvilken historie filmen vil fortælle.
 - Der stilles ofte klare spørgsmål, som filmen forsøger at besvare.
 - En voiceover kommer med opklarende oplysninger og kommentarer til det, man ser og hører.
 - Fortælleren "ved" som regel mere end tilskueren og kaldes derfor ofte "alvidende".
- Fortælleren kan være anonym eller neutral eller være en eller flere af de personer, der medvirker i filmen.
- Interview med personer, som er vigtige for filmens historie, bruges ofte, eller en ekspert, som ved noget om filmens emne.
 - Billedsiden illustrerer ofte fortællerens budskab, og billeder fra forskellige sammenhænge klippes gerne sammen

Observerende – vise uden at forklare

- Ønske om at tilskueren selv skal tage stilling til filmens emne i stedet for at forklare, hvad filmens formål er.
- Instruktøren skal være så usynlig som muligt, og det, der foregår foran kameraet, skal ikke forstyrres. Man vil gerne fange den "rå" virkelighed.
 - Benytter hverken kunstig belysning eller underlægningsmusik. Kameraet er typisk håndholdt og følger i hælene på de medvirkende. Seeren er nærmest til stede, hvor der filmes.
 - Når kameraet observerer de medvirkende tæt på, er det nemmere at identificere sig med filmens personer og leve sig ind i filmen.
 - Klippingen er det centrale element, der skaber sammenhæng i historien.
 - En observerende dokumentarfilm kan også benytte voiceover og interview, hvor filmens medvirkende kan udtrykke sig.

Poetisk – hverdagens poesi

- Vigtigere at understrege de sanselige og poetiske sider ved virkeligheden end at fortælle en konkret historie.
- Kan handle om noget, men det er måden, filmen fortæller historie på, der er den vigtige del af selve filmoplevelsen.
- Den poetiske fortællemåde fokuserer på filmens form eller æstetik.
- Det kan være, at instruktøren hæfter sig ved billedsymmetri, -rytme eller -forskellighed i modsætning til lighed.
- Musikken har ofte en central funktion, f.eks. i forhold til at skabe en dynamisk klippertytme.
- Kan benytte et observerende kamera, men målet er at give et poetisk blik på verden.
- Tager sig ofte tid til at dvæle ved det smukke eller ved sider af virkeligheden, man ikke normalt lægger mærke til,

Personlig

- Alle dokumentarfilm er præget af instruktørens intention og synsvinkel. De senere år har man set en tendens til, at instruktøren i højere grad involverer sig selv eller går meget tæt på andres personlige historie.
 - Instruktøren vil være synlig, enten i billedet, gennem billedvalg eller gennem en voiceover.
- Filmen gør det klart, at det, man ser, er et subjektivt blik på verden.
- Den personlige fortælleform anvender elementer fra andre fortælleformer. Det centrale er, at filmens udgangspunkt er den private eller personlige historie.

Den fiktive

- Nyere tendens, dog med rødder i 1960'erne
- Blanding mellem fiktion og fakta. (Fx dramatiserede historiske begivenheder, der ikke findes filmoptagelser af. Dramadokumenter)
- Problematisering af sandhedsfremstillinger